

LUNDS
UNIVERSITET

Foto: Åke Jörleby

Sorgenfri?

- En studie av hur identitet skapas i förhållande till stadens gränser med utgångspunkt i Sorgenfri, Malmö, under 1920-1960-talet

Hanna Severinsson

ETN KO1 VT 2011

Institutionen för kulturvetenskaper

Avdelningen för etnologi

Lunds universitet

Handledare: Gabriella Nilsson

Sammanfattning

Studien syftar till att belysa hur identitet förhåller sig till stadens fysiska och sociala gränser. Utgångspunkten är fem personers berättelser, personer som alla vuxit upp i nödbostäderna eller barnrikehusen i Sorgenfri i Malmö under 1920-1960-talet. Materialet består även av fyra romaner vilka behandlar platsen under den aktuella tidsperioden samt en amatörfilm vilken ger en bild av hur platsen såg ut. Med hjälp av djupintervju och innehållsanalys som metod vill jag visa på de boendes minnen av att växa upp på en segregerad plats och utsatt plats samt hur de då uppfattade sig själva i förhållande till övriga samhället.

Nyckelord: identitet, gränser, plats, barnrikehus, nödbostäder, klass, genus

Innehållsförteckning

Innehåll

Inledning	4
Bakgrund	5
Syfte	6
Material och Metod	7
Tidigare forskning	8
Teoretiska perspektiv	9
Gränser och identitet	9
Staden och genus.....	11
Respektabilitet.....	11
Disposition	12
Sorgenfri?.....	13
Könskodade rum	13
Plats och identitet.....	17
En anständig kvinnoidentitet.....	23
Arvet från Sorgenfri	26
Sammanfattande diskussion.....	28
Käll- och litteraturförteckning	31
Tryckta källor och litteratur	31
Arkiverat material	32
Film	32

Inledning

Det var skam, det har man liksom använt resten av livet för att tvätta av sig, skammen.

Man vill vara en bland vanliga människor, inte vara ställd åt sidan (Britt 110412 s, 4).

Citatet ovan är ett exempel på hur en människa som levt på en segregerad och utsatt plats kan se på sig själv och sin identitet utifrån vilken bild andra människor har av dem som lever på en sådan plats. Den plats som ligger till grund för denna studie är arbetarstadsdelen Sorgenfri i Malmö och de så kallade nödbostäder och barnrikehus som var belägna där från 1920-talet till 1960-talets mitt. Fokus ligger på att undersöka hur identitet förhåller sig till stadens sociala och fysiska gränser.

Det var genom arbetarförfattaren Mary Andersson och hennes roman *Sorgenfri* som jag kom i kontakt med platsen från första början. Jag blev intresserad då jag bor i närheten av det området där handlingen utspelas. Boken beskriver hur livet kunde te sig på en segregerad plats, lågt i den sociala hierarkin under den aktuella tidsperioden. Vidare väcktes intresset när jag en kväll gick en promenad i området och fann två informationsskyltar som bostadsbolaget MKB satt upp. Skyltarna gav en kort information om nödbostäderna och barnrikehusen och jag kände att jag ville veta mer genom att studera platsen vidare.

Ämnet är aktuellt då det även idag finns segregerade områden och platser i Malmö- inte långt ifrån Sorgenfri ligger Rosengård-, områden som fortsätter att producera och reproducera människors uppfattningar om sig själva och andra.

Det fältarbete som ligger till grund för studien utfördes i södra Skåne och resulterade i fem djupintervjuer med personer som växt upp i nödbostäderna och barnrikehusen i Sorgenfri. I samtalen intresserade jag mig för hur informanterna upplevde stadens sociala och fysiska gränser under den tidsperiod de levde i Sorgenfri men även vikten av att presentera den ”sanna” bilden av platsen, vilket det bland informanterna råder meningsskiljaktigheter kring. Jag intresserar mig för de individuella upplevelserna och menar att ingen bild som ges är sann då alla har olika erfarenheter och minnen av en plats. Materialet utgörs även av fyra romaner av Mary Andersson som skildrar det sociala livet på platsen under den aktuella tidsperioden samt amatörfilmen ”Hollywoodhusen på Sorgenfri, ca 1964-65” vilken ingår i *Mitt hjärtas Malmö volym 1*. Filmen ger en bild av hur platsen, främst nödbostäderna, såg ut rent fysiskt strax innan de revs i mitten av 1960-talet. Jag har även observerat två skyltar i Sorgenfri som bostadsbolaget MKB satt upp vilka ger information om barnrikehusen och nödbostäderna.

Bakgrund

Östra Sorgenfri i Malmö är ursprungligen en spontant framväxt arbetarstadsdel. Fram till 1930-talet bestod området till mesta del av åkermark med ett flertal bondgårdar, en av dem var farmen no 12 Sorgenfri. År 1924-1925 byggdes nödbostäder intill farmen. Nödbostäder uppfördes, och gör än idag, som tillfälliga bostäder till personer som stod utan bostad, till följd av olika faktorer som kraftig bostadsbrist, svåra hemförhållanden eller krig (Sax 1987, s 23). Bostäderna i Sorgenfri var till för de arbetare som kom till staden från landsbygden för att söka jobb, men de var också en effekt av byggstoppet under första världskriget. Byggstoppet innebar att ransoneringen och svårigheter att få tag på byggmaterial under kriget lamslog all privat byggverksamhet och ledde till att bostadsbristen förvärrades och att hyrorna höjdes kraftig. Dessutom var det omöjligt att få låna pengar på banken under krigsåren (Sax 1987, s 23). År 1917 gick de liberala och socialdemokraterna samman i en koalitionsregering vilken beslöt att införa hyresreglering, vilket innebar att hyran inte fick överstiga ett visst belopp. År 1918 beslöt riksdagen att ge statliga och kommunala bidrag till uppförandet av ”tillfälliga bostäder i trä” i de värst drabbade städerna (Sax 1987, s 23). Nödbostäderna i Malmö kom att heta Sorgenfrihusen men hade många öknamn, som Hollywood, Klondyke, Beverly Hills, Kåkarna, Pinnatorp, Pinnahusen och Diplomatstaden. Bostäderna som bestod av åtta tvåvåningshus i trä saknade helt bekvämligheter. Det fanns varken toalett eller rinnande vatten inomhus (Kommittén för kulturhistorisk byggnadsinventering 1989, s 110, Andersson 1988 s 40, Andersson 2005, MKB:s kundtidning nr 3 2007 och nr 4 2008, Informationsskyltar, MKB, Östra Farnvägen och Nobelvägen). Nödbostäderna placerade Sorgenfri längst ner i Malmös sociala hierarki, då de ägdes av kommunen och var till för människor som inte hade tillgång till andra bostäder. Nödbostäderna revs 1965 och då bodde där cirka 200 personer (Tykesson 2002, s 160f).

I början av 1930-talet bildade socialdemokraterna regering, Sverige var under den här tiden drabbad av den värsta arbetslösheten ditintills, vilket ledde till att allt färre barn föddes och siffran blev den lägsta i världen. Som en effekt av detta publicerade Alva och Gunnar Myrdal boken *Kris i befolkningsfrågan* 1934, i vilken de hävdade att det var de svåra ekonomiska och sociala förhållandena som rådde som ledde till att antalet barnafödslar sjönk. Alva och Gunnar Myrdal gav en rad förslag på förbättringar, vilka enligt dem skulle leda till att befolkningstalet höjdes igen. Bland annat var det de som gav förslag på att hyrorna för barnrika familjer skulle subventioneras samt att det skulle byggas bra bostäder till mindre bemedlade familjer (Myrdal och Myrdal 1935, s 15ff). Regeringen gav bostadsfrågan högsta prioritet och redan 1936 började de första

barnrikehusen byggas runt om i Sverige. Man ansåg att det var en situation som gynnade flera då man därigenom även fick i gång byggbranschen igen, vilket genererade i fler jobb (Sax 1987, s 24ff). År 1935 gjordes en statistisk utredning av förekomsten av mindre bemedlade flerbarnsfamiljer i Malmö. Resultatet visade att det fanns 1 670 familjer med tre eller fler barn under 16 år. De familjer som räknades till kategorin mindre bemedlade hade mindre än 900 kronor i inkomst per personenheter, där en personenheter bestod av en vuxen eller två barn. Det beslutades att stiftelsen "Hyresgästerna i Malmö Stiftelse Solgårdar" skulle bildas som en hjälp till de familjer vilka inte hade råd att betala för en vanlig hyreslägenhet. Barnrikehusen i Sorgenfri stod klara den 1 april 1937 och bidrog till områdets anseende då de liksom nödbostäderna var till för mindre bemedlade familjer. De båda tegelhusen som inhyste de barnrikefamiljerna på Nobelvägen, bestod av 88 lägenheter varav 40 med två rum, 40 med tre rum samt 8 med fyra rum. Det bodde omkring 500 barn där. I Sverige upphörde byggandet av barnrikehus 1947 då de statliga lån- och bidragsreglerna ändrades, men också för att undvika kategoribostäder, då de bidrog till att området fick en fattigstämpel. I Malmö upphörde lägenheterna på Nobelvägen att vara barnrikehus och hyrdes ut som vanliga bostäder, men liksom i övriga Sverige kunde mindre bemedlade familjer få behovsprövade bidrag till hyran. I Slottsstaden i Malmö, som då höll på att byggas upp, avsattes ett par lägenheter i var trappuppgång till barnrika familjer, dock under största diskretion för att undvika segregering (Sax 1987 s 24ff, Johansson 2007 s 14, *Malmö Stadsbebyggelse* 1989, s 162).

Syfte

Uppsatsen syftar till att undersöka hur de människor som levde i Sorgenfri under 1920- 1960- talet i efterhand konstruerar sin upplevelse av hur det var att växa upp på en utsatt och segregerad plats samt hur de uppfattade sig själva i förhållande till övriga samhället och hur de upplevde att övriga samhället uppfattade dem. De vägledande frågor jag arbetat utefter är hur identitets skapas i förhållande till stadens gränser och hur informanterna upplevde dessa gränser i Malmö under den aktuella tidsperioden?

Då jag i uppsatsen talar om gränser syftar jag på både sociala och fysiska gränser. Med fysiska gränser avser jag hur människor rör sig mellan olika platser. Med sociala gränser menar jag att kategorier som exempelvis klass och kön påverkar hur vi rör oss i det offentliga rummet.

Material och Metod

Mitt material består i huvudsak av fem djupintervjuer med personer som levtt i nödbostäderna och barnrikehusen i Sorgenfri, Malmö, under åren 1928-1964. Informanterna levde på platsen under en tidsperiod på cirka 35 år vilket är av betydelse då hur det såg ut på platsen speglar hur det såg ut i de övriga samhället under den aktuella tidsperioden. Tre av informanterna är kvinnor och de bodde alla i barnrikehusen. De övriga två är män och har levtt i nödbostäderna. Informanterna är mellan 71 och 91 år gamla. En av männen hade medverkat i MKB:s kundtidning och berättat om Sorgenfri, och genom dem fick jag hans kontaktuppgifter. En av kvinnorna, Mary Andersson, är en välkänd arbetarförfattare som skrivit om sin uppväxt i stadsdelen. Henne kontaktade jag genom hennes bokförlag. De var också hon som förmedlade kontakten med de två övriga kvinnorna. Den andra mannen medverkar med en amatörfilm i dokumentärsviten *Mitt hjärtas Malmö* och genom företaget som producerat filmerna fick jag kontakt med honom. Fyra av fem informanter har fingerade namn i studien, dock inte Mary Andersson då hon är en offentlig person och själv valt att offentligt gå ut med sina berättelser kring livet i Sorgenfri i sina romaner. Intervjuerna skedde i informanternas nuvarande hem i södra Skåne och resulterade i material i form av i cirka tre timmars intervjumaterial som transkriberats ordagrant.

Etnologen Eva Fägerborg menar att genom intervjun gestaltas och beskrivs verkligheten då människor delar med sig av sina berättelser och tolkningar av händelser. Vidare menar Fägerborg att individperspektivet möjliggör ett brett material då det under samtalet är informantens personliga erfarenheter som står i fokus (Fägerborg 1999, s 55f). Etnologen Alf Arvidsson påminner om behovet av reflexivitet och menar att det är oundvikligt att forskaren påverkar materialet då dennes ålder, kön, förkunskaper och kulturella bakgrund är avgörande för hur informanten upplever samtalet och mötet (Arvidsson 2001, s 102f). I mina intervjuer kunde jag uppleva att informanterna på för väg trodde sig veta vad jag ville ha ut av intervjun och svarade där efter. Då det skedde försökte jag ställa följdfrågor vilka kunde leda till en mer nyanserad bild.

Etnologen Magnus Wikdahl som talar om minneskällor i samband med livshistorisk forskning menar emellertid att det primära inte är om sanningen lyfts fram under intervjun utan att det är informanternas subjektiva upplevelser som är av vikt. Det är människors erfarenheter vilka har lett till handlande i senare tid som är i fokus under minnesarbetet (Wikdahl 1992, s 16f).

Jag menar, liksom Wikdahl att det är av viktigt att ha i åtanke att det är individens tolkning av en händelse som berättas, inte en sann bild. Det framgår att mina informanter som levtt på samma plats, har olika upplevelser av den, inte minst beroende på kön. Det är dessutom tänkbart att de har olika

motiv till att framställa uppväxten på ett visst sätt i mötet med mig. Jag upplevde vid samtliga intervjuer att informanterna var noga med att påpeka att just deras bild av uppväxten i Sorgenfri var sann, då det funnits stridigheter kring detta i media bland annat kring Mary Anderssons romaner.

En kompletterande materialkategori utgörs av Anderssons romaner *Barnrika i krigstid* (1983), *Sorgenfri* (1988), *Den stora bluffen* (1995) samt biografien *Den vingabrödna* (2010). I dessa tecknar hon en bild av hur livet i Sorgenfri kunde te sig under den aktuella tidsperioden. Mitt material består även av amatörfilmen ”Hollywoodhusen på Sorgenfri, ca 1964-65” ur dokumentärsviten *Mitt hjärtas Malmö volym 1* vilken visar hur platsen såg ut strax innan husen revs under 1960-talets mitt. Jag har också observerat två skyltar som bostadsbolaget MKB satt upp i Sorgenfri på platserna där barnrikelägenheterna inhystes och där nödbostäderna låg innan de revs. Skyltarna ger en kort information om när och varför husen byggdes och hur platsen såg ut innan dess.

Karin Widerberg, professor i sociologi vid Oslo universitet, menar att olika materialkategorier kompletterar varandra och med fördel kan kombineras. Då man använder sig av djupintervju som metod får man ta del av människors förståelse medan text- och bild analys visar fenomenet ur en annan vinkel på så sätt att forskaren själv är den som gör tolkningen (Widerberg 2002, s 17). Amatörfilmen har använts för att få en förståelse för hur platsen faktiskt såg ut och böckerna fungerar som en fördjupad och mer detaljerad beskrivning än en intervju kan ge. Jag förhåller mig, med stöd av Wikdahl, på samma sätt till detta material som till intervjuerna. Det vill säga som skönlitterära alster representerar de inte sanningen utan en subjektivt uppfattad och återgiven sanning. De romaner jag använder mig av beskriver hur det kunde se ut på en segregerad plats dock är det av vikt, liksom vid intervjuer, vara medveten om att det är författarens bild som presenteras och inte en allmängiltig.

Tidigare forskning

En av de första svenska etnologiska studierna av det här temat är Sven B Eks bok *Nöden i lund: etnologisk stadsstudie*. Boken är en historisk studie av en plats med samma karaktär som Sorgenfri i Malmö (Ek 1982 [1971] s, 9f). Eks intresse låg i att undersöka arbetarklassen subjektiva utformande. Ek menar att då *Nöden i Lund* skrevs under 1960-talet saknades det enligt honom en svensk etnologisk forskartradition av att studera arbetar- och stadsmiljö. Ek menar därför att det var hans informanter som kom att lägga grunden för den vidare forskningen, då han inte visste vart hans studie skulle leda honom (Ek 1982 [1971] s 207f).

En senare etnologisk avhandling som fått betydelse för min studie är Per-Markku Ristilammis

Rosengård och den svarta poesin – En studie av modern annorlundahet vilken behandlar ämnet förorten och utanförskap. Ristilammi menar att Rosengård, liksom flera andra bostadsområden byggda i Sverige under 1960-talet, blivit en symbol för ett samhälleligt misslyckande då området haft sociala problem vilket lett till dåligt rykte. Ristilammi menar att han genom studien konstruerar Rosengård som en spegling av det omgivande samhället. Parallellen till min studie är tydlig, trots att Ristilammis undersökning behandlar modern tid. Liksom syftet med denna studie talar Ristilammi om gränser, både synliga och osynliga samt hur de påverkar människor (Ristilammi 1993, s 12f).

En annan etnologisk avhandling som även den är av vikt för min studie är Elisabeth Högdahls *Göra gata- om gränser och kryphål på Möllevången och i Kapstaden*. Högdahl menar att gatan är något människor skapar, både i praktiken och i våra föreställningar om hur världen ser ut (Högdahl 2003, s 47). Högdahl menar även att staden ständigt är föränderlig då mentala tankekartor omskapas (Högdahl 2003, s 245). Jag anser att Högdahls tankar om hur gränser skapas både fysiskt och mentalt är relevanta att lyfta fram i samband med min uppsats då jag ämnar undersöka sociala och fysiska gränser i staden.

Nämnas bör även antologin *Fönster mot Europa. Platser och identiteter* (Hansen & Salomonsson (red) 1997) vilken behandlar hur identitet blir viktigt i förhållande till plats och i skapandet av lokal identitet. Även *Staden som livsrum. Stockholmarna om staden* (Werner 1991) bör nämnas, i vilken etnologen Karla Werner menar att människor indirekt beskriver sig själva då de talar om platsers innebörd för dem.

Teoretiska perspektiv

Gränser och identitet

En viktig utgångspunkt i den här studien är intresset för stadens sociala och fysiska gränser samt hur identitet förhåller sig till dessa gränser.

Etnologen Elisabeth Högdahl diskuterar de Certeaus begrepp *space* och *place*, och menar att dess innebörd skapar ett stadslandskap som är både konkret och abstrakt. *Space* och *place* innebär att det finns ett spänningsfält mellan den fysiska platsen (*space*) och tankevärldarna hos dem som använder platsen (*place*) på så sätt att gator skapas genom handlingar och görande. Skapandet är en växelverkan mellan konkreta handlingar och tankeprocesser där båda komponenter är av samma betydelse (Högdahl 2003, s 35f). Högdahl menar även att gatan skapas av ett flertal olika

komponenter vilka består av olika individers görande, inte till en helhet utan som en process vilken är rörlig och motsägelsefull (Högdahl 2003, s 43). Högdahls teori är av betydelse för min studie då materialet visar hur föreställningarna om stadens gränser inte enbart formas av det fysiska utan även skapas genom människors tankar. Jag menar att stadens gränser skapas från två håll, det vill säga av dem som befinner sig på var sida av en upplevd gräns, vilket i min studie handlar om sociala skiktningar samt gränsen mellan män och kvinnor.

Per- Markku Ristilammi talar om gränshenomen och menar att identitet och tillhörighet skapas ur brister, vilka blir synliga i mötet mellan människor. Identitet produceras i förhållande till erfarenheter och sociala sammanhang då vi präglas av en närvarande frånvaro, vilket också gäller då kollektiva platsidentiteter byggs (Ristilammi 2003, s 16). Det finns en norm i samhället som formas genom att människor från de högre sociala klasserna, definierar sig utifrån vad och vilka de inte hör samman med, vilket i sin tur leder till att De Andra exotiseras. Dock är det inte enbart andra människor som används vid identifierandet av sig själv. Även fysiska ting och platser är av betydelse för hur vi upplever jaget. Boendemiljön präglar individen genom att då man lever i ett område med dåligt rykte kan det få konsekvenser för den egna självbilden. På så sätt stämplar den kollektiva boendemiljön den enskilda individen (Ristilammi 1993, s 20). Etnologen Anders Häggström menar på liknande sätt att identiteter kan ses som processer vars betydelse produceras och reproduceras i förhållande till samhället och dess olika grupper genom att rumsbildningar i form av kultur, ideologi och fysisk plats kan vara både exkluderande och inkluderande. Häggström menar att identitet formas utifrån en spegling av andra, som man finner en igenkänning i eller bildar ett avståndstagande ifrån. Den upplevda skillnaden eller identifikationen kan beskrivas som en process där betydelse skapas och omgestaltas i relation till olika grupper samt till samhället i stort (Häggström 2000, s 35f). Etnologerna Ingrid Ramberg och Oscar Pripp påvisar att då ett område som är socialt utsatt utpekats som normavvikande skapas ett stigma vilket de boende måste förhålla sig till. Då samhället, till exempel i medierna ständigt utpekar en plats som avvikande blir det problematiskt för de boende att upprätthålla en känsla av normalitet och platstillhörighet (Ramberg och Pripp 2002, s 9). Genom att applicera Ristilammis, Häggströms samt Prippts och Rambergs teorier på mitt material kan jag få en förståelse för hur människor som levde i Sorgenfri, under den aktuella tidsperioden, upplevde stadens gränser och på vilket sätt platser kunde fungera exkluderande och inkluderande för informanterna. Då jag liksom Ristilammi menar att normen i samhället formas med de högre klasserna som modell, blir det även intressant att undersöka hur informanterna upplevde att bättre bemedlade människor såg på dem som bodde i nödbostäderna och barnrikehusen.

Staden och genus

Tora Friberg, professor i kulturgeografi vid Linköpings universitet, menar att vilket genus du tillhör är grundläggande för hur du använder och upplever platser och rum samt hur du blir bemött och behandlad i samhället. Historiskt sett har det privata rummet tillhört kvinnorna och det offentliga ansetts tillhöra männen. Då det moderna samhället växte fram antogs den nya moderna människan och "flanören" vara man. Flanören som strosade runt i stadens offentliga rum kunde omöjligtvis vara en kvinna då ett sådant beteende ansågs lösaktigt och hon kunde bli tagen för att vara prostituerad. Dock var många kvinnor tvungna att bryta mot dessa osynliga sociala regler. Kvinnor från de lägre sociala skikten och arbetarklassen har alltid varit tvungna att röra sig i staden för att kunna försörja sig (Friberg 2005, s 10f). Gunnel Forsberg, professor i kulturgeografi vid Stockholms universitet, menar att det är genom rumslig åtskillnad och begränsning som makten mellan män och kvinnor upprätthålls på så sätt att gator är könskodade, det vill säga att de är anpassade till kvinnor eller män. Forsberg menar att könskodade handlingar i det offentliga rummet är en följd av att rummet får en könsmärkning. Det vill säga att det finns handlingar vilka är könsbestämda som påverkar rummet, vilket leder till att försök till att passa in i på platsen reproducerar och projekterar könsroller hos individen (Forsberg 2005, s 19ff). Forsberg talar även om den könskodade förorten och menar att det finns en skillnad mellan hur pojkar och flickor i hennes undersökning upplever platsen. De manliga ungdomsgrupperna värnar om sin identitet som förortsbo samt känner trygghet på platsen och planerar att bo kvar även i vuxen ålder. De unga kvinnorna däremot döljer sin bakgrund då de besöker andra delar av staden. De känner att de inte hör hemma på platsen och har en flyttaridentitet, de planerar att flytta därifrån så fort de blir gamla nog (Forsberg 2005, s 23). Jag menar att Fribergs och Forsbergs teorier är behjälpliga i min uppsats gällande hur män och kvinnor rörde sig över eller innanför stadens gränser. Även Fribergs historiska resonemang är av intresse för min studie då det ger en bild av hur staden var/är uppdelad mellan män och kvinnor på så sätt att kvinnor inte kunde/kan röra sig fritt i vissa offentliga miljöer.

Respektabilitet

Beverly Skeggs, professor i sociologi vid Goldsmiths universitet i London, diskuterar begreppet respektabilitet och menar att det är ett av de mest påtagliga kännetecknen för klasstillhörighet och för hur arbetarklasskvinnor upplever sig själva och andra utifrån vilket socialt skikt de tillhör. Skeggs menar att människor sorteras in i två kategorier de; som anses värdiga jämförs med

arbetarklassen som förstås som farlig, hotande och respektlös (Skeggs 1999, s 9ff). Frågan om respektabilitet problematiseras sällan av de som antas ha det medfött. Det är avsaknaden av den som gör den synlig, på så sätt blir någons respektabilitet blir synbar i jämförelse med andras. En viktig komponent i att vara respektabel är enligt Skeggs att ha ett respektabelt hem. För kvinnorna i i hennes studie är hemmet en viktig plats i skapandet av sin självbild, genom att använda konsumtionsvaror och organisera dem visas de kulturella investeringarna upp. Skeggs menar dock att den glädje mindre bemedlade kvinnor känner för sitt hem och de ting de konsumerar ständigt bryts ned av att de har kännedom om dömande andra. Kvinnorna är medvetna om att det finns ett högre värderat sätt att sköta och inreda sitt hem, en nivå de inte når upp till. Det är genom hemmen och kropparna som klass levts ut i sin mest övergripande form (Skeggs 1999, s 144f). Skeggs teori är användbar i studiens analys på så sätt att det var problematiskt för kvinnorna i Sorgenfri att skapa en respektabel kvinnoidentitet då det var känt i det övriga samhället att hyran var subventionerad och att bostaden saknade bekvämligheter såsom varmt vatten.

Disposition

I följande kapitel, ”Sorgenfri?”, redovisas och tolkas materialet under rubrikerna ”Könskodade rum”, ”Plats och identitet”, ”En anständig kvinnoidentitet ” samt ”Arvet från Sorgenfri”.

I ”Könskodade rum” redovisas kvinnor och mäns möjligheter att röra sig i staden beroende på deras genusidentitet. Under rubriken ”Plats och identitet” redogörs för hur platsen man lever på påverkar ens identitet, vidare redovisas under rubriken ”En anständig kvinnoidentitet” hur arbetarklassens kvinnor strävar efter att anses som respektabla av andra kvinnor, samt de högre klasserna. I ”Arvet från Sorgenfri” diskuteras vikten av att framhäva den individuella bild av Sorgenfri som informanterna anser är den rätta, men också vikten av att synliggöra hur levnadsförhållandena såg ut i Sorgenfri, för de som är unga idag. Slutligen sammanfattas och redogörs uppsatsens uppbyggnad och dess resultat i en avslutande diskussion under rubriken ”Sammanfattande diskussion”.

Sorgenfri?

Könskodade rum

Mannen kom hem på fredagskvällen med sin avlöning och då lämnade han den som hushållspengar, det var jag inte så medveten om då, men jag vet ju ungefär hur det gick till. Och då drog han av för tobak och sprit, så det var väl alltid lite besvärligt att klara upp ekonomin. Men det gick ju bra, därför att min far arbetade som snickare och hade ackordsarbete och hade det ganska bra faktiskt, vi har aldrig lidit (Göte 110401, s 2).

Götes berättelse är ett tydligt exempel på vad Tora Friberg kallar rumslig åtskillnad. Friberg menar att en aspekt av ojämställdheten mellan män och kvinnor är rumslig och att det är genom åtskillnaden mellan kvinnliga och manliga platser som kontrollen och asymmetrin upprätthålls och kvinnors rörelsefrihet begränsas (Friberg 2005, s 26f). I Götes minnesbild var det mannen som hade makten i familjen på så sätt att han var den huvudsakliga familjeförsörjare och därför kunde dra av pengar till sina egna nöjen, trots att det var en fattig tid i Sverige, i synnerhet för de familjer som levde i segregerade områden som Sorgenfri. Då Sorgenfri låg i utkanten av Malmö var distansen mellan det privat och det offentliga rummet betydande, vilket kan ses som att kvinnorna i Sorgenfri blev än mer distanserade och begränsade från staden. Makten och kontrollen upprätthölls även genom att mannen kom hem från det offentliga rummet till kvinnan som rörde sig i det privata rummet, och lämnade över sin lön. På så sätt tydliggörs att den rumsliga åtskillnaden begränsar kvinnan men även ställer krav på henne. Då mannen lämnat över sin lön hade han bidragit med sin del till familjeförsörjningen och lämnade därefter över det ekonomiska ansvaret till kvinnan, som fick se till att pengarna räcker till hyra och andra förnödenheter tills nästa avlöning. Till Sorgenfri kom frisören, fiskaren och andra samhällsaktörer för att erbjuda sina tjänster, vilket också begränsade kvinnan till hemmiljön då hon inte behövde röra sig i staden för att skaffa förnödenheter (Andersson 1988, s 87f). Den rumsliga uppdelningen i manlig offentlighet och kvinnlig privat sfär innebar dock inte att de rumsliga gränserna inte överskreds till viss del. Trots att det var mannen som hade huvudansvaret för den ekonomiska försörjningen, hade kvinnan det informella uppdraget för att pengarna räckte och bidrog till försörjningen i den mån situationen krävde det genom arbete utanför hemmet. Kvinnan hade inte möjlighet att lämna hemmet och arbeta på dagtid då hon oftast hade många barn att ta hand om. Mary talar om hur kvinnans arbetssituation såg ut:

Hon (mamman) hade en examen som barnsköterska men på den tiden var det bara privata barnsköterskor, det var inte

uppbyggt som det är idag, det gick ju inte att komma där med en 7-8 ungar och passa barn. Men det är fel också att säga att mamman var hemma, därför att mödrarna smög i väg på städningar och trappstädningar och de var överallt och arbetade när mannen kom hem. De gick också ifrån ungarna så att det fick passa varandra, de gick med tidningar på morgnarna. Ibland läser jag att folk var hemmafru, men det var de inte, i så fall var det väldigt fattiga, för de måste ju hjälpas åt (Mary 110331 s, 2).

Marys berättelse ovan, liksom hennes romaner, visar på att trots att kvinnan arbetade och på så sätt rörde sig i staden var det ofta i privata hemmiljöer hennes arbete utfördes. Ofta städade och serverade kvinnor från arbetarklassen hemma hos mer väl beställda människor. Då kvinnan arbetade på mer offentliga platser, som med att dela ut tidningar och att städa trappuppgångar var det ofta tidigt på morgonen eller sent på kvällen. Även om kvinnan rörde sig ute i det offentliga rummet så gjorde hon det inte på samma sätt som männen eller människor från högre sociala klasser. Andra tillfällen då kvinnan, enligt Mary, faktiskt hade möjlighet att röra sig i det offentliga rummet var då hon gick till Stadsmissionen för att tigga kläder till sin familj. Männen rörde sig i det offentliga rummet på ett annat sätt då de tog sig till och från arbetet men även då de deltog i politiska möten eller umgicks på lokal tillsammans med andra män. De utnyttjade stadsrummet på sin fritid medan kvinnorna ofta hade ett mål med rörelsen i staden (Andersson 1985, 1988, 1995). Berättelsen i Andersson romaner visar på att unga kvinnor kunde ta anställning på Malmös industrier till exempel som sömmerskor, men då de gift sig och fått barn var de förpassade till hemmet och den privata miljön (Andersson 2010, s 23ff). Gunnel Forsberg menar att staden är könskodad, vilket innebär att kvinnor och män rör sig i olika områden i staden och vid olika tidpunkter vilket leder till att gränser skapas. Viljan att passa in i det offentliga rummet och samhället leder till att könsroller upprätthålls och reproduceras (Forsberg 2005, s 19ff). Jag menar att Forsbergs teori stämmer väl överens med hur kvinnornas och männens rörelsemönster såg ut under den aktuella tidsperioden, då Marys berättelser vittnar om att det fanns tydliga gränser i staden inom vilka kvinnor och män rörde sig. Dock skiljer sig informanternas berättelse om kvinnans situation från varandra, Götes upplevelse är att:

Kvinnorna, de jobbade ju inte någon av dem utan det var ju kaffe på förmiddagen och så vidare, de träffades och stod oftast där (i trappan) och pratade (Göte 110401, s 4).

Då Ove talar om kvinnans situation menar han:

Kvinnorna var hemma och de var ute med barnen i gruslådan och sådant, det var mer hemmafruar på den tiden (Ove 110405, s 2).

Medan Mary däremot menar att:

De ska inte säga att kvinnorna tyckte om att vara hemma utan de stod i trappan och pratade med varandra för att de hade inte kläder så att de kunde gå någonstans (Mary 110331, s 8).

I dessa citat blir det tydligt att de manliga informanternas minnen av kvinnans situation avviker från Marys bild. Männens berättelser vittnar om kvinnans vardag som lugn och behaglig, de drack kaffe och lekte med barnen. Mary menar däremot att kvinnan var nödgad att vistas i det privata rummet, då det inte fanns pengar till att köpa kläder som hon kunde bära i offentliga miljöer. Både Mary och Göte minns att kvinnorna samlades i trappan men har olika upplevelser av skälet till att de uppehöll sig där. Jag menar att en möjlig tolkning är att då Göte och Ove är män och de inte upplevt vad det vill säga att vara kvinna och leva som underordnad i ett ojämnt samhälle och de kan därför inte se vad Mary såg. Britt utvecklar ytterligare hur livet i de privata miljöerna kunde se ut:

Det var ju så att det var skillnad på män och kvinnor på den tiden, man såg ju till exempel inte männen stå och piska mattor eller gå och handla eller sådant där, utan det var mest kvinnorna som gjorde sådana saker. Så visst var det skillnad på män och kvinnor, det är det ju inte idag. [...] den äldsta (brodern) han vet inte vad det vill säga att gå och handla eller stå och diska eller att passa yngre syskon, för att han var påg och skulle inte göra sådant (Britt 110412, s 2 och s 10).

Denna berättelse förstärker mina tankar ovan, på så sätt att pojkarna eller männens deltagande i den privata miljön var reducerat genom att de inte behövde utföra några hushållssysslor och inte vistades i hemmet på samma villkor som kvinnorna. Hemmet var den miljö där kvinnorna rörde sig och precis som i det offentliga rummet producerades och reproducerades könsroller även där, då könsbestämda handlingar utfördes (Forsberg 2005, s 19ff).

Jag anser att Ristilammis teori om Den Andra och att man jämför sig med vad man inte är för att skapa sin självbild och identitet, är applicerbar även på kön (Ristilammi 1993, s 20). Det ges en bild av att männen i informanternas berättelser inte utförde eller deltog i hushållssysslorna, då det ansågs vara kvinnans plikt. Det gjordes inga överträdelser mellan könsgränserna från männens håll då de inte gjorde kvinnogöra. Dock har kvinnor i alla tider utfört sysslor som ansetts manliga. Även i skolmiljön reproducerades könsrollerna då flickorna lärde sig sysslor som traditionellt ansetts vara typiskt kvinnliga och pojkarna lärde sig sådant som anses typiskt manligt.

Mary talar om fortsättningsskolan vilken de gick i en dag i veckan, sedan de slutat grundskolan och börjat arbeta:

Det var sjuårig grundskola och sen fick vi gå två år i fortsättningsskola, tjejerna skulle bli pigor och killarna knegare, så de fick lära sig snickra, det var ju inte alls fel. Och vi fick lära oss att laga mat, det gick inte att gå över och säga att nu vill jag snickra lite (Mary 110331, s 6).

Fortsättningsskolan var till för alla och man lärde sig praktiska sysslor som kunde vara användbara i det fortsatta yrkes- och hemlivet. Ville man fortsätta att studera kostade det pengar och det var få från de utsatta områdena som fick den möjligheten. Britt talar om möjligheten att studera vidare efter grundskolan. Hon gick i kvällsskola efter arbetet vilken hon själv finansierade medan föräldrarna bidrog ekonomiskt till hennes bröders fortsatta skolgång på heltid:

Vi måste se det på olika sätt därför att det var ju skillnad på bröder och systrar. De skulle gifta sig och vi skulle gifta oss med killar som hade gått i högre skola, men det vände ju på sig och blev så att både män och kvinnor jobbade (Britt 110412, s 6).

I Britts berättelse tycker jag mig kunna se en könsgräns både i hemmet och i skolmiljön som inte överträdde, då den sågs som något naturligt. Britt som kvinna fick själv bekosta sin skolgång medan det var föräldrarna som betalade för hennes bröder. I samtalet med Britt menar hon att det var starkt gjort av hennes föräldrar att kunna hålla bröderna i skolan trots fattigdomen och hon känner ingen avundsjuka. Att hon själv finansierade sina kvällsstudier såg hon som något självklart. Även då Britt kom ut i arbetslivet fick hon uppleva den maktbalans som finns mellan män och kvinnor:

Jag fick börja på kontoret och där jobbade bara en och chefen som var Schweizare, på den tiden fanns inga utlänningar i Sverige så han låg ju med hela fabriken och hela lagret och alltihopa. Och när jag då kom till kontoret 17 år och söt och så där, då trodde han ju detsamma att vi skulle lägga oss, men det ville ju inte jag, jag var blyg och bortkommen. Han körde ut till Töringelund till skogen där och satte bilen och av med hatten. Han skulle skjutsa mig hem men jag hamnade i skogen. Sen kunde jag ju inte vara kvar där (Britt 110412, s 5).

Trots att det var den manliga chefen som handlat fel var det Britt som fick sluta arbeta på kontoret, berättelsen tydliggör att även arbetsplatsen som rum är manligt kodat.

Jag menar att en kvinnoidentitet, vilken reproduceras utifrån stadens gränser blir synlig i informanternas berättelser. De visar även en bild av hur männen identifierar sig ut ifrån De Andra, kvinnorna, för att förstärka sin egen självbild då de till exempel inte deltar i några hushållssysslor som traditionellt sett anses vara typiskt kvinnliga. Utifrån informanternas berättelser menar jag att staden producerar olika identiteter för kvinnor och män trots att de tillhör samma fysiska plats,

sociala klass och familj. Jag menar också att de synliga och osynliga gränserna skapar en maktbalans, här till männens fördel. I nästa avsnitt kommer jag att redogöra för hur informanterna upplevde att platsen, Sorgenfri, bidrog till deras identitetsskapande och hur de upplevde att bättre bemedlade människor såg på dem som bodde där.

Plats och identitet

Dels var det en billig hyra för barnrika familjer och sen var det helt nybyggt modernt och fint, vi bodde på Köpmannagatan, tror jag, och det var nog mer trångt och ogästvänligt så då tänkte nog mina föräldrar att ”Nu kommer vi bland likasinnade” (Britt 110412, s 3).

Britt berättar att anledningen till att hennes familj flyttade till barnrikehusen, var att de ville de komma bort ifrån den miljö där de tidigare bott samtidigt som att de såg en chans att bo på en plats med människor i samma situation som deras. Per-Markku Ristilammi menar att historiskt sett, då det nya Malmö växte fram, producerades och reproducerades annorlunda genom förflyttning. För en modern människa innebar geografisk förflyttning ett löfte om social förflyttning. Om den materiella omgivningen förändrades omskapades ens identitet, man blev en modern människa. Dock menar han att det är paradoxalt då det förflutna kan komma ifatt nuet och den sociala stämpeln sitta kvar trots den geografiska förflyttningen (Ristilammi 1993, s151f). Britts familj fick möjlighet att flytta in i de nybyggda barnrikehusen till bättre förhållanden och hade en förhoppning om att det skulle bli bättre där. Rent materiellt blev det bättre men då området fick en stämpel av att vara långt ner i den sociala hierarkin påverkades deras självbild och identitet.

Anders Häggström menar att rumsbildningar bestående av kultur och ideologi skapar identiteter genom ett rum kan verka inkluderande och exkluderande, beroende på om identifierar sig med dem som bor där eller inte (Häggström 2000, s 35f). Jag anser att Häggströms teori även är applicerbar på klass och på Britts berättelse då det var av vikt för hennes föräldrar att leva på en plats där det fanns människor i samma ekonomiska och sociala situation och att de kände en samhörighet med dem.

Intill barnrikehusen på Nobelvägen låg två lägenhetshus med bostadsrätter. Informanterna berättar att de som levde där ansågs ha högre social status än de som bodde i barnrikehusen, då deras ekonomiska förhållanden tillät att de kunde köpa en lägenhet i motsats till familjerna i barnrikehusen som fick hyran subventionerad av staten. Britt berättar hur den platsbundna hierarkin var synlig i även i skolmiljön:

På Sorgenfriskolan fanns tre grupper, den ena var de som bodde i barackerna (nödbostäderna) de var allra fattigast, de var ju långt nere. Sen barnrika och vi var en liten bit över och sen var det de som var enda barnet och dem kallade vi de för de fina, ”Hon är fin” sa vi för hon var bara ett barn och de var frökens gullegrisar (Britt 110412, 2).

Berättelsen är ett exempel på den norm i samhället, vilken formas med människor från de högre sociala klasserna som mall och skapas genom särskiljande från andra och vad och vilka de inte hör samman med (Ristilammi 1993, s 20). Barnen från barnrikehusen och nödbostäderna märkte av att det var de som var bättre bemedlade som läraren utsåg till sina favoriter. Dock är en möjlig tolkning att Britt här inte såg det som något enbart positivt att vara den utvalda av läraren, då hon använder ord med negativ klang. Britt kände snarare en gemenskap med de barn som ansågs tillhöra mellangruppen i barnrikehusen. Distinktionen gjordes för hennes del genom att hon jämförde sig med de barn som ansågs tillhöra den högre gruppen i bostadsrätterna men även de lägre i nödbostäderna. Det är möjligt att Britts minnen av skoltiden präglas av upplevelsen att de som bodde i barnrikehusen eller nödbostäderna exkluderades från umgänget med barnen från de högre grupperna i bostadsrätterna:

De brydde sig inte om oss, vi lekte aldrig med dem. Men du ska tänka att vi var två hus, barnrika, och där var sexhundra ungar, så vi hade ju att göra. Vi lekte aldrig med dem, det var mycket ovanligt om man kom i de kretsarna, då skulle man antingen vara väldigt duktig i skolan, vara något ljus på det viset, men jag var en medelmått, jag höll mig där jag skulle vara (Britt 110412, s 2).

Att Britt menar att hon höll sig där hon skulle vara tolkas som att hon identifierade sig själv genom platsen hon bodde på. Individerna kan präglas av boendemiljön på så sätt att då man lever på en utsatt plats påverkar boendemiljön den egna självbilden då man identifierar sig med den plats där man bor (Ristilammi 1993, s 20). I Britts fall kopplas platsen till bristande skolprestationer, även i hennes egen självbild. Även Marys och Oves berättelser visar att de minns hur bättre bemedlade personer såg dem som bodde i Sorgenfri. De upplevde en särbehandling i skolan då deras lärare uttalade sig nedlåtande om platsen de kom ifrån. Marys lärare menade att det inte var säkert att hon skulle klara sig och bli något i framtiden med den bakgrund hon hade. Ove som läste vidare i fortsättningsskola berättar:

Jag gick i verkstadsskola och då var det så att jag blev bäst i klassen, jag kan bevisa för jag har fått en stipendie. Och då kommer jag ihåg vad personalkonsul Ågren sa, jag glömmer aldrig att han sa ”Inte trodde jag att du kan det som kommer därifrån”. Det glömmer jag aldrig, sådana inställningar hade de liksom att ”Jaha kunde det bli någon som var duktig ifrån det hållet” sådana inställningar hade tydligen folk, det hade i alla fall han, personalkonsuln (Ove 110405, s 3).

Eivor däremot menar att hon inte upplevt någon diskriminering på grund av sin bakgrund av att ha växt upp på en utsatt plats:

När jag var tonåring var det alltid pojkar som var utbildade som var intresserad av mig, det var ingenjörer, direktörer och disponenter. Jag fick aldrig tag på en vanlig arbetare, jag begriper inte varför. Så på det sättet var jag inte utestängd från någonting, sen blev jag ju gift med en disponent, så att det har sett upp mig till mig som en vanlig "Svensson" (Eivor 110407, s 3).

Hon menar själv att hennes upplevelse kan bero på att hon kom in i de finare kretsarna en gång genom en pojkvän och blev accepterad. Elisabeth Högdahl menar att en plats skapas genom handlingar och görande samt att denna process är rörlig och motsägelsefull då begreppen space och place producerar en stad som är både konkret och abstrakt. Det finns ett spänningsfält mellan staden och tankevärldarna hos de som rör sig i den. Platser skapas av ett flertal olika komponenter bestående av individers handlande vilka skapar en rörlig och motsägelsefull process (Högdahl 2003, s 35ff). En möjlig tolkning är att Eivors individuella upplevelse (place) av diskriminering skiljer sig från de övriga informanternas då hennes upplevelse av platsen (space) är en annan. Eivor upplevde inte någon diskriminering på grund av att hon bodde på en utsatt plats och handlade därefter i mötet med människor från andra platser och samhällsklasser. Då hon upplevde sig som en jämlike med dem var det lättare att bli accepterad.

Dock så menar de flesta informanter att det övriga samhällets bild av Sorgenfri var att området stod långt ner i samhällshierarkin, vilket jag menar kan ses som att det skapar en övergripande platsidentitet. Oscar Pripp och Ingrid Ramberg menar att då en plats av det övriga samhället anses vara avvikande kan det bli problematiskt för de boende att upprätthålla en känsla av normalitet och platstillhörighet (Ramberg och Pripp 2002, s 9). I samtalen med informanterna tycker jag mig se att detta delvis stämmer. Deras berättelser vittnar om att de är medvetna om att de ansågs avvikande från samhällsnormen och att de blev behandlade annorlunda i skolan både av lärare och elever. Dock tycker jag mig se att de alla känner en stark platstillhörighet trots att den inte alla gånger är positiv, de var medvetna om vilken plats de tillhörde och att den inte ansågs socialt accepterad.

De som växte upp i barnrikehusen var medvetna om att de inte stod högt i den sociala hierarkin gentemot det övriga samhället, men de var medvetna om att de som bodde i nödbostäderna ansågs vara ännu lägre ned, något de lärt sig i skolmiljön samt av sina föräldrar. Då samtalet med Eivor, som bodde i barnrikehusen, kommer att handla om ifall hon märkte av några skillnader mellan barnrikehusen och nödbostäderna menar hon:

Det var tack vare mina föräldrar, jag som barn kan ju inte se det. Det enda som jag märkte var att de var enormt fattiga, vi på barnrika var fattiga, men det var kolossalt till att kunna leva på ingenting. Jag fick framför allt inte lov att gå dit men man var ju nyfiken. Far var sträng ”Du går inte dit” han ville väl inte att jag skulle se eländet, men i och med att jag inte fick så stack jag ju dit (Eivor 110407, s 2).

Britt, som även hon bodde i barnrikehusen, har bild av nödbostäderna som stämmer väl överens med Eivors. Även hon förbjöds av sina föräldrar att besöka platsen:

Jag var aldrig där, vi fick inte lov att gå dit, vi fick inte leka med dem de hade löss och loppor, så att mamma hade förbjudit oss. Du kan inte ana hur fattiga dom var, fy... usch. Vi tyckte ju att det var fruktansvärt, vi tyckte synd om dem men vi kunde inte göra någonting (Britt 110412, s 2).

Här framgår det att plats fungerar som en fysisk distinktion. Genom att inte besöka nödbostäderna blev Britt inte påverkad av den ytterligare underordnade position som de som bodde där intog och som visades i till exempel löss och loppor. Istället höll hon sig på den mittennivå där hon ansåg sig höra hemma. Då Mary talar om nödbostäderna menar hon:

Det var en skam, en riktig skamfläck, jag hade loppor och jag hade skäktor med mig när jag hade varit där men jag kunde inte låta bli för vi hade så hemskt roligt, där var hemskt roligt alltså (Mary 110331, s 7).

Ove och Göte som växt upp i nödbostäderna har en bild som skiljer sig markant från de övriga informanternas beskrivning av platsen. Ove jämför nödbostäderna med intilliggande hus och menar att nödbostäderna var en bättre plats att växa upp på med närhet till naturen och öppna ytor, då husen låg i utkanten av Sorgenfri:

Det var ju bra, alltså om du jämförde med mina kompisar som bodde runt omkring i de här trevåningshusen, stenshusen. De hade näst in till sämre, de hade bara gårdar vi hade ju fritt där, det var näst intill ett sommarställe med koloni. Vi hade två kolonilotter som min mor lärde oss att gröda [...] Jag är väldigt glad att jag växte upp där, hellre det än inne på de andra gårdarna, vi hade ju trädgården vi grävde och låg och solade och hade tält när vi var yngre. Det var stora områden där vi i bland satt och ja... gökade lite granna och spelade dragspel och sådant, så det var en perfekt uppväxt! (Ove 110405, s 1 och 4).

Även Götes berättelse ger en positiv bild av uppväxten i nödbostäderna:

Jag kommer ihåg att min far hade problem med skäktor, de bet honom hela tiden så att vi fick sanerat de kom och rökte, så att vi blev av med de här skäktorna, men det var allt. Det var väldigt fint, mycket fint överhuvudtaget. Där var aldrig någonting som bekymrade, det var aldrig någonting som hände. Vi hade ju vår gemenskap där i alla husen (Göte

Per-Markku Ristilammi menar att hembygd och identitet är starkt sammankopplad och då man i offentliga sammanhang möts av en negativ bild av sin plats kan det verka som en skymf mot en själv. Då omgivningen definierar platsen negativt agerar människan så att hon försöker att neutralisera smutskastning mot den egna personen genom att omdefiniera arenan och ladda den med positiva förtecken och på så sätt försöka rena den och påverka diskursen. (Ristilammi 1993, s 129f). I berättelserna är det tydligt att informanterna framhäver olika aspekter av uppväxten, Göte och Ove fokuserar på det positiva, de fina naturområdena och gemenskapen på platsen medan Mary, Britt och Eivor i samtalen kring nödbostäderna var väldigt känslomässigt berörda då de talade om den extrema fattigdom som rådde och hur illa ställt de som bodde där hade det.

En möjlig tolkning är att Mary använder berättelsen om nödbostäderna som ett positivt verktyg i beskrivningen av sig själv som någon annan, en som inte levde på en plats som ansågs vara en skamfläck. Vilket kan ses som en strävan uppåt och ett sätt att närma sig normen. En möjlig tolkning kan vara att normen här utgörs av de som levt i barnrikehusen i nybyggda moderna lägenheter, då de ansågs inneha högre social status än de som levde i nödbostäderna. Ristilammi menar att gränshenomen såsom identitet och platstillhörighet skapas ur brister och blir synliga i mötet mellan människor (Ristilammi 2003, s 16). Det är möjligt att de från barnrika jämförde med sin egen hemmiljö och såg bristerna i nödbostäderna, det vill säga skillnaderna mot sitt eget hem, och fokuserade på det som de ansåg vara mer problematiskt. För att Göte och Ove inte ska hamna i en offerposition inte minst gentemot mig i intervjusituationen, är de tvärtom tvungna att framhålla en positiv bild. Kvinnornas säkerhet ligger i att de inte hade det allra sämst. Skapandet av identitet genom distinktion mellan platser syns tydligt i informanternas berättelser dock ser berättelserna om uppväxten olika ut beroende på vilken plats man tillhör och vilka man jämför sig med. De som bodde i barnrikehusen beskriver sig ha tillhört mitten i jämförelse med De Andra i nödbostäderna och i förhållandet till samhällsnormen. Över dem var de som barnrikebarnen såg som ”fina”, vilka var de bättre bemedlade som bodde i bostadsrätterna. Längst ner i hierarkin var de som levde i nödbostäderna.

Liksom i gränserna mellan män och kvinnor ser jag här att gränserna mellan de olika grupperna skapar en maktbalans vilken gav de som ansågs vara högre rätten att definiera sig i förhållande till och uttala sig om de som ansågs stå lägre i hierarkin.

En annan möjlig tolkning är att Göte och Ove, liksom killarna i förorten i Gunnel Forsbergs undersökning, är stolta över sitt ursprung och värnar om sin identitet. Killarna i Forsbergs undersökning planerar att bo kvar i området även när de är vuxna (Forsberg 2005, s 23), vilket Göte

har gjort i Sorgenfri. Han är idag över 90 år och har bott på platsen nästan hela tiden.

Trots att barnrikehusen var nya, med moderna bekvämligheter, ansåg myndigheterna att situationen blev ohållbar då platsen blev segregerad och övriga samhället tog avstånd i från den och dem som bodde där (Sax 1987, s 24ff). Mary talar om flytten till Slottsstaden då barnrikehusen omvandlades till vanliga hyreslägenheter:

Sen flyttade vi och då förlade man alla dessa familjer i nybyggda hus på första våningen utan att tala om att det var barnrikelägenheter, det var väldigt fint ju. Hela Slottsstaden byggdes ju upp och där blev alla dessa nya hus då, så vi var fyra familjer från barnrika, som jag vet, som bodde där i två hus på första våningarna med reducerade hyror (Mary 110331, s 5).

Mary menar att det var en fin tanke att inte offentliggöra att de nya bostäderna var barnrikelägenheter, så att alla flyttade dit på samma villkor. Britts upplevelse av flytten är dock att familjen inte fick bättre anseende på den nya platsen då de utmärkte sig gentemot de andra hyresgästerna genom att vara många barn:

Det var så att de var tvungna att avsätta en lägenhet i varje trappa till barnrika, så därför blev vi ju illa sedda där också ju för att vi var så många (Britt 110412, s 3).

Trots att familjen nu kommit till ett bättre område kände Mary fortfarande att hon var avvikande från normen och vågade inte tala om för sina nya vänner, som hon ansåg var finare än henne, var hon bodde:

När vi då flyttade dit fick jag gå i Petri kyrka, jag skulle konfirmeras och då plötsligt fick jag fina bekanta, bland annat Maj Fant, hon och jag blev väninnor men jag vågade inte säga till henne att jag bodde där (Mary 110331, s 5).

En möjlig tolkning är att Mary och Britt hade kvar sin identitet från Sorgenfri, vilken innebar att de ansågs vara utanför det övriga samhället och blev behandlade därefter. Det var inte offentligt att deras nya boende var en barnrikelägenhet, dock var de själva medvetna om det, vilket jag menar kan ha påverkat deras självbild. Precis som då de flyttade till barnrikehusen i Sorgenfri fick de chansen att flytta in i nya moderna lägenheter i ett område som ansågs vara bättre än det de flyttade ifrån. Även vid den här flytten förföljde deras gamla identitet dem och de kände inte att de kunde identifiera sig med den nya platsen och de nya vännerna.

Jag menar att kommunens syfte då de flyttade barnrikelägenheterna säkerligen var att den geografiska förflyttningen också skulle innebära en social förflyttning, dock vittnar informanternas berättelser om att det inte var oproblemiskt då deras identitet från Sorgenfri var djupt rotad i dem.

Jag har i det här avsnittet redogjort för hur informanterna upplever att platsen, Sorgenfri, skapade deras identitet och hur de såg på sig själva i förhållande till andra och genom det skapade sin självbild. I följande kapitel kommer jag att analysera informanternas minnen av kvinnornas strävan efter en respektabel identitet.

En anständig kvinnoidentitet

Det var skam, det har man liksom använt resten av livet för att tvätta av sig, skammen, man vill vara en bland vanliga människor, inte vara ställd åt sidan (Britt 110412, s 4).

Britt berättar om sina upplevelser av att växa upp på en segregerad plats som barnrikehusen och Sorgenfri och menar att hon hela livet har försökt att komma bort från sin bakgrund för att känna sig delaktig i samhället. I berättelsen tycker jag mig kunna se att det var och fortfarande är viktigt hur andra människor upplever henne och ser på henne som en jämlike. Enligt Skeggs finns det olika sätt att förhålla sig till sin underordnade position och klasstillhörighet. Identifikation med gruppen innebär att man accepterar den plats och bakgrund man har och är positiv till den, som Göte och Ove gör då de talar om sin uppväxt i Sorgenfri. Disidentifikation innebär däremot att man inte vill kännas vid sin bakgrund och aktivt försöker att komma bort ifrån den, som Britt då hon menar att hon hela livet försökt tvätta bort stämpeln och skammen av att komma ifrån Sorgenfri. Skeggs beskriver att disidentifikation kan ta sig uttryck på två sätt; dissimulering och simulering. Dissimulering innebär att man försöker dölja sin klasstillhörighet och platstillhörighet genom att vara respektabel. Simulering innebär att man i en underordnadposition försöker efterlikna de som anses ha högre status (Skeggs 1999, s 119f). Skeggs menar att det är genom hemmet, men även kroppen, som klass synliggörs genom att kvinnor från arbetarklassens jämför sig med mer välbeställda kvinnor (Skeggs 1999 s, 144f). I Britts berättelse kan man utläsa att det är av vikt att ha ett socialt anseende bland andra människor samt att hon har ägnat mycket tid åt att bli respektabel. Britt talar vidare om hur hon aktivt arbetat för att komma ifrån den bild andra hade av de som växt upp på en utsatt plats:

Hade man bott kvar i barnrika så hade man ju varit kvar i det tillståndet eller vad man säger, varit nedan. Men i och med att man kom upp i staden och jag arbetade som sekreterare, man arbetade upp sig alltså för att komma ifrån det gamla. Och det är många ifrån barnrikehusen som verkligen har blivit någonting för att de vill tvätta av den stämpeln. Det var inte lyckat att ha sådana hus, så ska man inte bo (Britt 110412 s 5).

Platsen, huset och hemmet var en avgörande faktor för hur man blev sedd av det övriga samhället samt hur man upplevde sig själv och Britt menar att de mindre bemedlade blev än mer utanför samhället på grund av att de placerades i samma hus. Britts berättelse genomsyras av att det är platsen man bor på som avgör ens identitet, samt att denna platsidentitet följer med även då man flyttar till en ny plats. Man får inte en ny identitet direkt utan får kämpa för att visa att man passar in i den nya miljön. Enligt Skeggs är en viktig komponent i att inneha respektabilitet att ha ett respektabelt hem, något kvinnorna och familjerna i barnrikehusen inte levde upp till. Deras hyra var subventionerad av staten vilket de övriga samhället hade kännedom om då det var uttalade barnrikehus. Den glädje kvinnorna kände över att få en nybyggd och modern lägenhet bröts ner av det fanns dömande andra i övriga samhället, men också i deras närhet. Trots att det levde i moderna lägenheter lyckades de inte passera som moderna människor i enlighet med samhällsnormen (Skeggs 1999, s 144f). Eivor berättar om den segregation som fanns på platsen. Intill barnrikehusen låg två hus med bostadsrätter vilket resulterade i stora sociala skillnader mellan de barn som bodde där och de som växte upp i barnrikehusen.

Vi hade ju kvinnorna, eller familjerna som bodde på nr 115 och 117 och det var köpelägenheter, och vårt 119 var vanliga hyreslägenheter så att det var ju det där att ”Ni får inte leka med de där barnen för att de är dåliga människor” vi var inte dåliga människor, utan det fanns problem det är klart, fattigdomen ställer till problem så är det bara. Vi gick i samma klass som dem, och det var inga problem men leka sen efter skolans slut det gick inte (Eivor 110407, s 1).

Eivors berättelse vittnar om att kvinnorna i bostadsrättslägenheterna upprätthöll sin respektabilitet genom att inte låta sina barn leka med barnen i barnrikehusen, samtidigt som kvinnorna i barnrikehusen hamnade längre ned på den sociala stegen då deras barn inte ansågs fina nog att leka med. Samtidigt upprätthöll kvinnorna i barnrika sin respektabilitet genom att förbjuda sina barn att besöka nödbostäderna och leka med de barn som bor där. I detta citat tillskriver sig Eivor som barnrikebarn samma underordnade position i förhållande till de som de ansåg vara ”fina” på samma sätt som vi i tidigare citat sett att hon förhållit sig till de som levde i nödbostäderna.

Precis som Göte och Ove i samtalet med mig framställde uppväxten i nödbostäderna som positiv för att inte hamna i en offersituation gentemot mig som forskare, försvarar nu Eivor platsen. Detta tydliggör ytterligare hur beskrivningen av en historisk plats är processuell och relationell; hur den fyller en konkret funktion i nuet för att beskriva det egna jaget. I samtalen med informanterna går att utläsa att i kvinnans strävan efter respektabilitet blir även den övriga familjens anseende viktigt. Britt berättar om hur modern tog emot beskedet om att hon fått sin första anställning på en industri:

Mamma blev så arg ”Ska det nu bli en fabrikslodka av dig?” vi hörde till de lite finare i barnrika, inte till de allra värst

fattiga, utan pappa hade ju bil och kostym. Så började jag då på ”Ljungs chokladfabrik” jag hann bara vara där i två dagar så kom lagerchefen, en kvinna, och sa att jag skulle vara på lagret i stället, då var jag 15 år. Då hade mamma bönat, för hennes moster kände hon som var chef ” Åh, kan hon åtminstone inte få komma till lagret”. Man fick inte bli en ”fabrikslodda” och det ville man ju inte själv heller men jag tyckte att det var så kul att komma ut bland folk och slippa att gå och dra på småbröder (Britt 110412, s 5).

För att slippa den privata hemmiljön var Britt villig att ta vilket arbete som helst, trots att det inte ansågs respektabelt. En möjlig tolkning är att Britts mamma fortfarande identifierade sig med sin socialt högre ansedda bakgrund som hon haft innan hon gifte sig, precis som man i Britts berättelse kan se att hon identifierade sig med platsen barnrikehusen trots att hon och hennes familj senare flyttade till en stadsdel som ansågs mer respektabel. I citatet ovan blir det synligt att distinktionen även gjordes inom den egna gruppen. Britts familj ansågs vara lite finare i förhållande till de andra i barnrikehusen då pappan hade materiella ting som avvek från den rådande normen i gruppen.

Då mitt och Britts samtal kommer in på om hennes familj fick någon hjälp med kläder från Stadsmissionen, vilket många mindre bemedlade familjer från Sorgenfri fick (Andersson 1995, s 113ff), talar hon om att:

Jag fick gå med svarta sammetsskor, som jag hade fått utav någon, och de gick jag i snön med och jag frös något så fruktansvärt så när jag kom till skolan så sa fröken ”Ta nu av dig skorna och lägg dem på elementet”. Och så fick jag sitta inne var rast, för det gick ju inte att gå ut, jag blev ju blöt med detsamma. Åh, vad jag var avundsjuk på dem som hade, det var stora pjäxor och raggsockarna var grå med svarta ränder så det lyste att dem har hon fått ifrån socialen. Men det hade inte gjort mig något bara jag hade sluppit frysa. Det var mamma som menade... pappa var inte alls, han var ju inte hemma någonting så han lade sig inte i någonting, men det var mamma som då menade att ”Nej minsann” hon kom själv ifrån bättre förhållande så när hon gifte sig med pappa fick hon det sämre (Britt 110412, s 8).

Här blir moderns strävan efter respektabilitet tydlig. Hon ville inte att deras ekonomiska förhållande skulle vara synligt utan lät hellre Britt gå i tunna sommarskor. Skeggs menar att en viktig del i ledet till att uppnå respektabilitet är en vägran till att låta sig bedömas efter sin klasstillhörighet (Skeggs 1999, s 120). En möjlig tolkning är att Britts mamma ville dölja sin klasstillhörighet, det Skeggs talar om som dissimulering, genom att utmärka sig på så sätt att inte låta sina barn bära kläder de fått av socialen.

Då Britt blev äldre mötte hon människor från andra samhällsklasser och blev medveten om att det inte var socialt accepterat att ha sin bakgrund i barnrikehusen:

När man kom upp i 15-16 års ålder gick man ju på ”Amiralen” och dansade och träffade andra, och där gick ju många och då träffade man ju även andra, bättre. Då aktade man sig noga för att säga att man bott i barnrika, det ville man inte.

Vi bodde ju i barnrika när min äldsta syster började gå ut och dansa och då fick de aldrig följa henne hem, hon låtsades att hon bodde någon annanstans. Det var känt i staden att det var bushusen (Britt 110412, s 8).

Då Britt och hennes syster som en medveten handling dolde att de kommer från en normvavvikande plats agerade de precis som de unga kvinnor från förorten, nära sextio år senare, som Gunnel Forsberg talar om, då hon menar att unga kvinnor från förorten döljer sin identitet när de besöker andra stadsdelar för att roa sig (Forsberg 2005, s 23). De unga kvinnornas handling kan tolkas som ett sätt att vilja anses som respektabla. Det blir även tydligt i Britts berättelse att plats är något som förknippas med identitet och hur man upplever sitt jag. Då kvinnorna aktivt dolde sin bakgrund för att uppnå socialt anseende menar jag att man kan se på respektabilitet som en gräns man vill nå upp till och komma över. Utifrån informanternas berättelser tror jag dock inte heller att de bättre bemedlade kvinnorna var säkra på sin respektabilitet bara för att de en gång tillskrivits den. Även de behöver utföra aktiva handlingar för att upprätthålla den så som att förbjuda sina barn att leka med andra från lägre klasser. I det här avsnittet har jag redogjort för hur viktigt distinktionen från De Andra och platser är i upprätthållandet av och strävan efter respektabilitet är för arbetarklassens kvinnor. I kommande avsnitt redovisas hur informanterna idag förhåller sig till sin uppväxt i Sorgenfri.

Arvet från Sorgenfri

När jag träffar informanterna för att samtala kring deras upplevelser av att växa upp i Sorgenfri är det nära sextio år sedan de första av dem flyttade därifrån. I informanternas berättelser är det tydligt att de anser att det är av vikt att dela med sig av sina upplevelser av att växa upp på en segregerad plats. Fyra av dem har aktivt valt att berätta om sina erfarenheter, Mary ha gett ut ett flertal romaner och skrivit pjäser som utspelar sig på platsen. I samarbete med Eivor skrev hon manus till en pjäs som spelades på Malmö stadsteater under 1990-talet. Pjäsen handlade om Eivors syster som gick bort i unga år. Ove menar att det var viktigt att dokumentera nödbostäderna innan det försvann och filmade området strax innan det revs i mitten av 1960-talet. Göte har berättat om platsen under guideade turer i Sorgenfri anordnade av bostadsbolaget MKB. Jag har under arbetets gång märkt att det finns en vilja att berätta om platsen och att inte glömma, då även MKB upplyser om barnrikehusen och nödbostäderna med informationsskyltar i området. Dock finns det en motstridighet i informanternas berättelser av deras upplevelser av att växa upp i nödbostäderna och barnrikehusen. Alla instämmer inte i den negativa bild Mary Andersson framställer av Sorgenfri i

sina romaner. Dock refererar övriga informanter till romanerna i våra samtal. I informanternas berättelser är det tydligt att det är viktigt att den ”sanna” bilden av Sorgenfri presenteras, det vill säga den bild de själva har av uppväxten på platsen, vilken de upplever som sann. Jag har tidigare visat att bilden av en plats kan variera starkt beroende på vem det är som berättar och hur denne förhåller sig till platsen. I intervjuerna blir det tydligt hur känsloladdade dessa beskrivningar kan vara då informanterna ofta känner starkt för att den bild de har ska framhävas. Då Ove talar om uppväxten i nödbostäderna menar han att:

Där var väldigt fint och öppet, det var näst in till som ett sommarställe så att det var perfekt, och där var inget... Jag var precis inne på biblioteket då såg jag *Ung i Malmö* (av Jonny Ambrius) det var en bok som handlade om 70-talet eller runt omkring och då bläddrade jag i den och kom fram till Sorgenfri. Då skrev han rent fel, att där var misär, det var inte misär, vi var lyckliga alla barn som bodde där, så jättefritt ju, vi hade midsommarstång och kompisar som spelade dragspel och det var så kul. Sen så skrev han också... jag tänkte ta reda på honom och fråga hur han kan skriva så att vattnet, okej det var inga moderniteter det var ju kallvatten och allting va, men att det rann längs väggarna är helt fel! (Ove 110405, s 1).

Göte har vid ett tillfälle träffat Mary och diskuterat hennes romaner med henne:

Vi satt och diskuterade det, då var Mary Andersson med och vi diskuterade den där boken för jag sa den är inte rätt! (Slår handen i bordet). Och det var den inte. Nej, där var vi okompisar, för hon gillade inte riktigt att jag sa emot henne därför hon sa att det var rätt det hon hade skrivit, men det var det inte (Göte 110401, s 7).

Britt menar att Marys berättelser är sanna och att bilden hon presenterar stämmer men anser:

Hon skulle ha skrivit det som en roman och inte berättat att det var vi för det är många som har lidit ont av detta, inte bara familjen utan de som bodde i huset har reagerat och menar att ”Åja, så fruktansvärt var det ju inte (Britt 110412, s 7).

Britt menar att Mary borde använt fingerade namn på romanfigurerna för att skydda de personer romanerna baseras på. Dock menar hon att Marys berättelser är av vikt för att belysa hur de sociala förhållandena såg ut i Sverige under den aktuella tidsperioden:

Det får inte dö ut, de kan gott få veta, de som lever nu och är bortskämda med både det ena och de andra och skolor ska alla gå i, att så var det inte (Britt 110412, s 7).

Eivor menar att Mary gav tillbaks, med sina böcker och pjäser hon skrivit kring livet i Sorgenfri, mot dem som ansåg att de var dåliga människor som bodde där. Genom Marys berättelser har de fått

revansch och visar att de inte är annorlunda eller avvikande mot det övriga samhället. Göte är av en annan åsikt och menar:

Det var inte riktigt rätt, men som sagt, hon kom hit senare än vad jag gjorde, så det var skillnaden som gjorde det. Det passar inte in riktigt för hon menade att de trähusen där borta (nödbostäderna) i stort alltså att det var bus, att det var zigenare och allt vad som bodde där. Men det var det jag sa att om hon hade bott där borta under den tiden när jag bodde där, då hade hon haft en helt annan uppfattning, för det var så lugnt, det var inte den stilen där (Göte 110401, s 7).

Det är mycket känslor inblandade då Ove och Göte talar om den bild Mary presenterar. De är upprörda och håller starkt fast vid att deras bild av platsen är den som stämmer. Mot bakgrund av den analys som gjorts tidigare i uppsatsen kring hur beskrivningar av platser är beroende av i förhållande till vem och vad de jämförs med, blir oenigheten i synen på Sorgenfri förklarlig. Jag menar att Ove och Götes berättelser är tydliga exempel på hur starkt hembygden påverkat deras identitet och att de vill rättfärdiga sig själv från den allmängiltiga uppfattningen och bilden av platsen. En möjlig tolkning är att Eivor och Britt, som menar att Marys bild stämmer, har förlikat sig med den officiella bilden, de känner igen sig och sina upplevelser av platsen i den.

I detta kapitel har jag redogjort för hur identitet förhåller sig till plats och hur starkt känslomässigt det är för informanterna än idag att den bild de har av Sorgenfri presenteras som ”sann”.

Sammanfattande diskussion

Syftet med uppsatsen har varit att belysa hur upplevelser av stadens gränser förhåller sig till synen på det egna jaget, samt hur platser påverkar ens identitet. Intentionen var att få ökad förståelse för hur människor som levt på en segregerad plats har upplevt utanförskapet gentemot det övriga samhället. Jag intresserade mig för stadens gränser i form av genus och klass men också hur fysiska platser påverkar vår självbild och identitet. Under arbetets gång blev det tydligt i informanternas berättelser att det var av vikt att den rätta bilden av platsen Sorgenfri presenterades, vilket det rådde starka meningsskiljaktigheter kring.

Materialet visade att det inom en begränsad plats kan finnas ett flertal olika gränser. Gränsen mellan män och kvinnor i det privata och offentliga rummet blev synlig då jag med hjälp av Fribergs och Forsbergs teorier om den könskodade staden analyserade informanternas berättelser, vilka visade att dessa gränser är synliga överallt i staden. Jag menar att trots att kvinnorna och männen kommer från samma geografiska plats, samma samhällsklass och samma familj upplever

de staden olika och tillskrivs därför olika identitet. I berättelserna blev det tydligt att könsgrensarna inte överträddes från männens håll då de inte utförde hushålls sysslor som traditionellt setts typiskt kvinnliga medan kvinnorna överskred gränsen då de var tvungna att arbeta för att försörja familjen. Dock rörde de sig i staden på andra tider än männen och deltog därför inte i livet i det offentliga rummet på samma premisser som de.

Husen intill barnrikehusen bestod av bostadsrätter. De som levde där såg ner på de som bodde i barnrikehusen och ville inte beblanda sig med dem vilket syns tydligt i informanternas berättelser. Jag menar att detta påverkar kvinnornas i barnrikehusens syn på sig själva samt deras förmåga att iscensätta respektabilitet. Vetskapen om att deras hyra var subventionerad och att det var offentligt bidrog också till att de inte ansåg sig inneha respektabilitet. Ett tydligt exempel på det är då Britts mamma låter henne gå med sommarskor på vintern hellre än att ta emot vinterkängor från socialen vilket är ett tydligt tecken i ledet till att uppnå respektabilitet, att man vägrar tillåta sig att bedömas utifrån sin klasstillhörighet.

En gräns som tydliggjordes i informanternas berättelser var den mellan barnrikehusen och nödbostäderna. Jag hade innan studiens början inte reflekterat kring detta utan trodde att de skulle känna en gemenskap då de tillhörde samma samhällsklass och plats. Här blir en uppåt strävan synlig då man jämför sig med och tar avstånd från den plats och de människor som man menar att man har bättre anseende än. Främst syns detta i informanternas berättelser kring att deras föräldrar förbjöd dem att besöka nödbostäderna. Men också i Britts berättelse där hon menar barnrikebarnen tog chansen att känna sig lite bättre än barnen från nödbostäderna då det i skolan var en tydligt uppdelad hierarki. De som inte bodde i barnrikehusen eller nödbostäderna stod överst, exempelvis dem i bostadsrättslägenheterna bredvid, sedan kom de som bodde i barnrikehusen och längst ner barnen från nödbostäderna. Normen i samhället formas av en högre klass, vilka definierar sig utifrån vad de inte är och tillhör (Ristilammi 1993, s 20). Här ser man att barnen från barnrikehusen känner ett socialt övertag över barnen från nödbostäderna då de är lite högre upp i hierarkin och på så sätt närmre de som utgör normen.

Vikten av att den ”rätta” bilden av Sorgenfri förmedlas till samhället idag märks tydligt i informanternas berättelser, som ofta kom att handla om Mary Anderssons romaner. Ove och Göte som växt upp i nödbostäderna förlikar sig inte med Mary Anderssons bild vilken framhäver svårigheter och fattigdom. De hävdar tvärtom att deras barndom var perfekt och helt utan problem. Här blir det tydligt att synen på deras hembygd påverkar deras identitet och självbild och att de försöker rädda platsen anseende genom att intensivt hävda att deras bild är den sanna för att på så sätt motverka den negativa bilden av dem själva.

Britt talar om hur hon hela livet försökt tvätta av sig skammen från sin bakgrund. Främst är det de

andras nedvärderande syn, som alla informanterna säger sig upplevt i olika sammanhang till exempel i skolmiljön, som hon vill bli kvitt. Här blir det tydligt att platsidentiteten sitter kvar trots att lång tid förflutit sedan man lämnat platsen och man förflyttats både geografiskt och socialt. Då Marys familj fick flytta till inofficiella barnrikelägenheter i Slottsstaden kände hon fortfarande att hon stod utanför normen och vågade inte tala om för sina nya vänner, som hon ansåg vara finare än henne själv, var hon ursprungligen kom ifrån. Ristilammi menar att platsidentitet och den sociala stämpeln kan sitta kvar trots den geografiska förflyttningen (Ristilammi 1993, s151f).

Fyra av fem informanter har med olika tillvägagångssätt och handlingar berättat om tiden i Sorgenfri för en offentlig publik. De har genom böcker, teater, filmer och guidade turer visat sin individuella bild av uppväxten i Sorgenfri. I samtalen menar de alla att det är viktigt att kunskapen om och minnena av platsen och dess sociala förhållanden inte får dö ut utan bör bevaras och visas för omvärlden och dagens ungdomar.

Jag menar att det i informanternas berättelser är synligt att både fysiska och sociala gränser är uppbyggda av en maktbalans då man ständigt identifierar sig med vilka och vad man inte tillhör. De platser och människor man jämför sig med stå både högre och lägre än en själv i den samhälleliga hierarkin.

En vidare undersökning av studiens ämne skulle kunna bestå av fler djupintervjuer för att få en bredare bild av den begränsade plats som Sorgenfri utgör, både med människor som bott där men även med människor som levt i andra stadsdelar och tillhörde andra samhällsklasser. För att få en djupare bild skulle sökningar i Malmö stadsarkiv kunna ge svar på frågor som hur mycket en man som var familjeförsörjare tjänade, vad de betalade i hyra samt varför nödbostäderna tilläts stå kvar så länge, då de var än mer utsatta än barnrikehusen. Även arkivstudier av dåtidens media och den bild de gav av Sorgenfri skulle kunna ge en förståelse till varför Sorgenfri blev en utsatt plats och vad det var som gjorde att situationen blev ohållbar då det gällde barnrikehusen. Det hade även varit intressant att göra en jämförande studie med liknande områden på andra platser runt om i Sverige och i dagens samhälle.

Käll- och litteraturförteckning

Tryckta källor och litteratur

Andersson Mary 1983: *Barnrika i krigstid*. Stockholm: Liber Förlag

Andersson, Mary 1988: *Sorgenfri*. Lund: Carlssons Bokförlag

Andersson, Mary 1995: *Den stora bluffen*. Stockholm: Tidens förlag

Andersson, Mary 2010: *Den vingabrödna*. Den vingbrutna. Göteborg: Lindelöws bokförlag

Arvidsson, Alf 2001: *Etnologi*. Perspektiv och forskningsfält, Lund: Studentlitteratur

Ek, Sven B, 1982: *Nöden i Lund*. En etnologisk stadsstudie, Stockholm: Liber Förlag

Friberg, Tora, Listerborn Carina, Andersson, Birgitta & Scholten, Christina (red) 2005: *Inledning I: Speglingar av rum*. Om könskodade platser och sammanhang, Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag Symposium

Forsberg, Gunnel 2005: *Den genderiserade staden I*: Friberg, Tora, Listerborn, Carina, Andersson, Birgitta & Scholten, Christina (red) *Speglingar av rum*. Om könskodade platser och sammanhang, Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag Symposium

Fägerborg, Eva 1999: *Intervjuer I*: Kaijser, Lars & Öhlander, Magnus (red) *Etnologiskt fältarbete*, Lund: Studentlitteratur

Hansen, Kjell & Salomonsson, Karin 1997(red.): *Fönster mot Europa*. Platser och identiteter. Lund: Studentlitteratur.

Häggström Anders 2000: *Levda rum och beskrivna platser*. Former för landskapsidentitet, Stockholm: Carlssons Bokförlag.

Högdahl, Elisabeth 2003: *Göra Gata*. Om gränser och kryphål på Möllevången och i Kapstaden. Lund: Gidlunds Förlag

Kommittén för kulturhistorisk byggnadsinventering i Malmö stad, Avdelningen för kulturminnesvård, Stadsbyggnadskontoret 1989: *Malmö stadsbebyggelse: en översiktlig inventering*. Rapport: 2, Malmö: Stadsbyggnadskontoret

MKB:s Kundtidning nr 3 2007. Eriksson, Per, Svensson, Tom och Carlsson, Roger. Riktiga hus istället för baracker. www.mkbfastighet.se/upload/Tidningar/Kundtidningen2007-3.pdf. Hämtat: 110124

MKB:s Kundtidning nr 4 2008. Eriksson, Per, Svensson, Tom och Carlsson, Roger. Spännande Sorgenfri. www.mkbfastighet.se/upload/Tidningar/Kundtidningen_nr4-2008.pdf. Hämtat: 110124

Malmö Stadsfullmäktiges, 1936, protokoll nr 70 I: Johansson, Rolf 2007: *Det är en konst att leva. Men härligt*. Malmö

Myrdal, Alva och Myrdal, Gunnar 1935: *Kris i befolkningsfrågan*. Stockholm: Albert Bonniers

Förlag

Ramberg, Ingrid och Pripp, Oscar 2002: Inledning I: Ramberg, I & Pripp, O (red) *Fittja, världen och vardagen*, Tumba: Mångkulturellt centrum

Ristilammi, Per-Markku 1993: *Rosengård och den svarta poesin*. En studie av modern annorlundahet. Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag

Ristilammi, Per-Markku 2003: *Mim och verklighet*. En studie av stadens gränser. Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag

Sax, Ulrika 1987: Så blev det 1937 I: Claesson, B, Linder, C & Westergren, M-B (red) *Stockholms hem 1937-1987*. Stockholm: AB Stockholmshem

Skeggs, Beverley 2000: *Att bli respektabel*. Konstruktioner av klass och kön. Göteborg: Daidalos

Tykesson, Tyke (red) 2002: *Bostadsmiljöer i Malmö*. Inventering. Del 1: 1945-1955. Malmö: Länsstyrelsen Skåne Län och Malmö kulturmiljö

Werner, Karla 1991: *Staden som livsrum*. Stockholmsarna om staden, Stockholm:

Bygghälsömyndigheten

Widerberg, Karin 2002: *Kvalitativ forskning i praktiken*, s 33-41, Lund: Studentlitteratur.

Wikdahl, Magnus 1992: *Varvets tid*. Arbetarliv och kulturell förändring i en skeppsbyggerstad, Stockholm: Gidlunds Bokförlag

Arkiverat material

Lunds folklivsarkiv (LUF)

Två observationer av skyltar bostadsbolaget MKB satt upp på Östra Farmvägen och Nobelvägen, Malmö 110129.

Fem intervjuer insamlade under fältarbetet i södra Skåne 310310–120412:

Mary 110331, Göte 110402, Ove 110405, Eivor 110407, Britt 110412.

Film

Andersson, Bengt 2005: *Hollywoodhusen på Sorgenfri, ca 1964-65 I: Mitt hjärtas Malmö volym 1*, Malmö: Auto Images AB

